INTERZICEREA CONSTRÂNGERII CA MOD DE OBȚINERE A PROBELOR ÎN ACTELE INTERNAȚIONALE ÎN DOMENIUL DREPTURILOR OMULUI ŞI LEGISLAȚIA REPUBLICII MOLDOVA

Ion CURMEI

Toate fiinţele umane se nasc libere şi egale în demnitate şi în drepturi. Ele sunt înzestrate cu raţiune şi conştiinţă şi trebuie să se comporte unele faţă de celelalte în spiritul fraternităţii (art. 1 din Declaraţia Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948).

Dispoziţiile constituţionale privind drepturile şi libertăţile omului se interpretează şi se aplică în concordanţă cu Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, cu pactele şi cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte (art. 4 din Constituţia Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994). Atât normele international, cât şi normele interne impun respectarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale.

Astfel, este cert faptul că admiterea constrângerii asupra persoanei, întreprinsă de organele de drept, ca urmare a executării obligaţiilor de serviciu, având ca scop obţinerea unor probe, este inadmisibilă.

În acest sens, de menţionat faptul că pct. 11 din Directiva 2012/13/UE a Parlamentului European din 22 mai 2012, statuează că, la 30 noiembrie 2009, Consiliul a adoptat o rezoluţie privind o Foaie de parcurs pentru consolidarea drepturilor procedurale ale persoanelor suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale. Adoptând o abordare graduală, Foaia de parcurs solicită adoptarea de măsuri referitoare la dreptul la traducere şi la interpretare, dreptul la informare privind drepturile şi privind acuzaţiile aduse, dreptul la consiliere juridică şi la asistenţă juridică, dreptul de a comunica cu rudele, angajatorii şi autorităţile consulare, precum şi garanţii speciale pentru persoanele suspectate sau acuzate care sunt vulnerabile. Prin urmare, Foaia de parcurs pune în evidenţă faptul că ordinea prezentării drepturilor este orientativă, deci poate fi modificată în funcţie de priorităţi. Foaia de parcurs este concepută în aşa fel încât să funcţioneze ca un întreg, avantajele acesteia

vor fi constatate pe deplin numai atunci când vor fi puse în aplicare toate părțile componente ale acesteia.

Comisia pentru libertăți civile, justiție şi afaceri interne a Parlamentului European, în Documentul de lucru privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumției nevinovăției şi ale drepturilor de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale, din 17 martie 2014, a precizat că directiva enunțată include un fel de „sistem de avertisment" prin care fiecare persoană suspectată trebuie să primească un avertisment prealabil din partea autorităților, inclusiv cu privire la dreptul de a păstra tăcerea, ca o regulă preventivă urmărind protejarea dreptului de a păstra tăcerea.

Autorul articolului consideră că aici este esențial de a puncta faptul că folosirea oricărei forme de constrângere de către organele de drept, în sensul determinării persoanei suspectate să facă anumite declarații contrar voinței sale, este inadmisibilă. În acest sens, este oportun de a reitera poziția exprimată de Curtea Supremă a SUA, în decizia pronunțată pe marginea *cauzei Miranda împotriva Arizona* (1966), prin care a stabilit oligația polițistului de a informa „arestatul" că are dreptul să nu declare nimic, că tot ce spune urmează a fi folosit împotriva sa şi că are dreptul la un avocat. În acest caz, reclamantul a declarat că statul Arizona i-a încălcat drepturile garantate în Amendamentul al cincilea privind autoincriminarea, atunci când i s-a luat o mărturisire fără să fi fost informat că are dreptul la un avocat. Urmare a acestora, votul de cinci la patru a determinat câştigul pentru reclamant. Totodată, CEDO în *cauza John Murray* a statuat că „… dreptul de a păstra tăcerea este un principiu fundamental. Orice constrângere care are drept efect pedepsirea exercitării acestui drept prin tragerea unor concluzii nefavorabile împotriva persoanei acuzate constituie o încălcare a principiului".

Tot Comisia pentru libertăți civile, justiție şi afaceri interne a Parlamentului European, în Documentul de lucru din 17 martie 2014, a precizat că „orice constrângere întrebuințată pentru a obliga persoana suspectată sau acuzată să furnizeze informații ar trebui să fie limitată".

Pentru a stabili dacă constrângerea întrebuințată nu a încălcat aceste drepturi, ar trebui să se țină seama de următorii factori, în lumina tuturor circumstanțelor cauzei: natura şi gradul constrângerii întrebuințate pentru a obține probele, ponderea interesului public în anchetă şi în pedepsirea infracțiunii respective, existența oricăror garanții procedurale relevante şi destinația oricărui material obținut în acest mod.

Cu toate acestea, gradul de constrângere exercitat asupra persoanelor suspectate sau acuzate pentru a le obliga să furnizeze informații referitoare la acuzațiile care li se aduc nu ar trebui să anihileze esența însăşi a dreptului acestora de a nu se autoincrimina şi de a păstra tăcerea, nici măcar din motive de siguranță şi ordine publică.

Autorul consideră că legislația penală şi procesual-penală a Republicii Moldova ar trebui să stabilească un cadru exhaustiv în ceea ce priveşte neadmiterea oricărei constrângeri fizice, psihologice sau amenințări îndreptate împotriva persoanei acuzate. Or, acestea sunt interzise, deoarece încalcă demnitatea umană şi dreptul la un proces echitabil. Art. 3 din CEDO privind interzicerea torturii, tratamentelor inumane şi degradante, statuează expres că acesta este un drept absolut de la care nu este posibilă nici o derogare în conformitate cu art. 15 din CEDO, având în vedere că art. 3, care interzice în termeni absoluți tortura şi pedepsele sau tratamentele inumane sau degradante, consacră una dintre valorile fundamentale ale societăților democratice. Spre deosebire de majoritatea clauzelor normative ale Convenției şi ale Protocoalelor nr.1 şi 4, art.3 nu prevede excepții şi, în conformitate cu art.15, nu este permisă nici o derogare de la el, chiar dacă există un pericol public care amenință viața națiunii (CEDO, *Saadi împotriva Italiei,* 2008, p. 127).

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în Hotărârea Saadi împotriva Italiei din 28 februarie 2008, a decis că deportarea petentului în Tunisia ar încălca prevederile art. 3 din Convenție.

Curtea în această cauză a stabilit că, pentru ca o expulzare să încalce Convenția, este necesar şi suficient să existe temeri serioase că petentul ar fi supus la rele tratamente în țara de primire. Curtea s-a referit la rapoarte ale Amnesty International şi Human Rights Watch care au descris o situație ingrijorătoare în Tunisia şi care au fost coroborate de un raport al Departamentului de Stat SUA. În plus, chiar dacă autoritățile tunisiene ar fi dat asigurările diplomatice, acestea nu ar fi absolvit Curtea de obligația de a analiza, dacă astfel de asigurări oferă o garanție suficientă că petentul va fi protejat împotriva riscului unor astfel de tratamente. Prin urmare, Curtea a concluzionat că în eventualitatea deportării se încalcă prevederile art. 3 CEDO. Comisia pentru libertăți civile, justiție şi afaceri interne a Parlamentului European consideră că probele care rezultă dintr-un astfel de comportament nu trebuie să fie admisibile, având în vedere că experiența anterioară în materie de drept penal a demonstrat în mod clar că doar lansarea unor proceduri disciplinare împotriva ofițerilor nu poate înlocui un sistem eficient de excludere pentru a asigura o cale de atac juridică eficientă.

În acelaşi timp, rezultă clar din textul Comisiei considerentul 18 că colectarea şi utilizarea unor probe netestimoniale (probe de sânge şi urină, ADN, amprente digitale, fotografii, a scrie sau a vorbi în scopuri de identificare etc.) sunt permise. Aceasta nu încalcă principiul dreptului de a nu se autoincrimina, în conformitate cu hotărârea CEDO în cauza *Saunders împotriva Regatului Unit*, 1996, în care s-a statuat că un astfel de drept „nu se extinde la utilizarea în cadrul procedurilor penale a unor materiale care pot fi

obținute de la persoana acuzată prin utilizarea unor măsuri de constrângere legale, dar care au o existență independentă de voința persoanelor suspectate, cum ar fi documentele obținute în baza unui mandat, mostrele de respirație, de sânge şi de urină şi țesut corporal luate în vederea efectuării testului ADN".

Totuşi, astfel de metode ar fi nelegitime, dacă s-ar utiliza practici medicale foarte intruzive neacceptate sau dacă astfel de teste ar avea ca scop să genereze răspunsuri care, în esență, sunt de natură testimonială.

În această privință şi CEDO a respins echitatea procedurilor în cazul în care materialul probatoriu a fost prelevat din corpul persoanei suspectate cu substanțe medicale puternice (Jalloh/Germania, 2006).

Referințe:

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948.
2. Directiva 2012/13/UE a Parlamentului European din 22 mai 2012.